

Mikael Agricolan syntymäseutu ja omaiset.

Äskettäin ilmestyneessä »Varsinais-Suomen Maakuntakirjan» 9. vihkossa on maist M. A. Knaapisen kirjoitus »Missä Mikael Agricola on syntynyt?» Tekijä on ottanut siinä todistaakseen, ettei Agricola ole syntynyt Pernajan pitäjän Torsbyn kylässä, niinkuin on tähän asti mainittu kaikissa elämäkertaesityksissä, vaan Perniön Forsbyssä, ja että tuo »erehdys» on aiheutunut noiden paikannimien läheisestä samanäänteisyydestä. Knaapinen sanoo ryhtyneensä tutkimukseensa prof. Setälän kehoituksesta ja luottaen hänen kielimiesauktoriteettiinsa. Setälä oli näet ollut varma siitä, että Agricola oli perniöläinen ja että hänen hyvä suomenkielentaitonsa oli länsisuomalaisesta syntymäkodista peritty. Hän oli senvuoksi kehoittanut Knaapista hakemaan historiallisista asiakirjoista todistuksia Agricolan perniöläisyydelle. Knaapinen on tehnyt työtä käskettyä suuren kotiseudunrakkauden ja paikallistuntemuksen innoittamana ja päätynyt mielestään toivottuun tulokseen. Mutta hänen todistelunsa on niin yksipuolista, tendenssimäistä ja hataraa, ettei siihen malta olla kajoamatta, etenkin kun se esiintyy tieteellisessä julkaisussa ja kun se saattaa houkutelulla muitakin paitsi perniöläisiä kuvitteluihin, joilta puuttuu kaikki todellisuus pohja.

Tunnettua on, että paitsi Juusten piispainkronikassaan Agricola itse on kirjeissään ja kirjoissaan merkinnyt itsensä Pernajan pitäjän torsbyläiseksi: *Torsbius*, *Torsbijs*, *de Torsby*, *à Torsbij i Pernå*. Mutta tämä ei ole vähimmässäkään määrässä riistänyt Knaapiselta rohkeutta väittää, että suomalaisen kirjallisuuden perustaja sittenkin oli kotoisin Perniön Forsbystä. Knaapinen näyttää ajattelevan, että koska moni muu on myöhemmin erehtynyt ja sekoittanut Perniön pitäjän ruotsalaisen nimen *Berna*, *Bjerno* tai *Bjernå* Pernajan pitäjän ruotsalaiseen nimeen *Perna*, *Perno*, tai *Pernå*, niin miksei itse Mikael Agricola olisi voinut tehdä samoin, — vaikka kysymyksessä on hänen oman kotipitäjänsä nimi! Meneepä tutkija vielä pitemmälle: hän väärentää Agricolan syntymäkylän nimen. Hän myöntää, että Pernajassa on *Torsbyn* sekä *Forsbyn* kylä. Mutta hän väittää, että Agricola on syntynyt Forsbyssä ja että hän on itse merkinnyt nimensä jälkeen joskus myös *Forsbius*; — milloin ja missä, sen hän jättää varovaisuuden vuoksi mainitsematta. Ja tultuaan näin pitkälle Knaapinen ryhtyy hakemaan Forsbytä Perniöstä. Hän löytääkin sieltä sellaisen paikan meren rannalta, Kirjakkalan, jota joskus on sanottu asiakirjoissa Forsensbyksi, Forsbyksi, Forseniksi tai pelkästään Forsiksi nähtävästi senvuoksi, että paikkakunnalla on koski. Mutta milloin mikin nimimuoto esiintyy, on jäänyt taas sanomatta. Tutkija on nyt tyytyväinen saadessaan Agricolan sijoitetuksi alunperin suomalaiselle seudulle. Perniössä muka Mikael Agricolan isällä

oli talo, niinkuin hänellä Knaapisen mukaan oli niitä Rymättylässä ja Ruskollakin (vrt. s. 63). Agricolan isä ei näet hänen käsityksensä mukaan ollut mikään »köyhä kalastaja» (niinkuin Rhyzelius sanoo), vaan varakas ja »säätyläispiireihin kuuluva mies», joka omisti tiloja eri puolilla maata niinkuin sen ajan muutkin suomalaiset magnaatit ja seurusteli aatelismiesten kanssa. Niin lentelee tutkijan ajatus riihatonna suorittaen »salto mortalejansa» tyhjässä ilmassa.

Tällöin astuu Knaapisen eteen pieni ahdistava kysymys: miksi Mikael-poika lähetettiin Turun naapuristosta kaukaisen Viipurin kouluun. Mutta tästä pulmasta suoriudutaan helposti. Ei tarvita muuta kuin että Agricolan isästä tehdään hyvä tuttava Viipurin linnan perniöläisten herrojen (Frillen ja Dufvan) kanssa ja sanotaan, että se vaikutti ratkaisevasti koulupaikan valintaan (s. 59). Perniö on »sesam» sana, joka onnellisesti ratkaisee kaikki pulmat. Perniössä Mikael Agricola on muka tehnyt runsaasti tuttavuuksia aikansa suomalaisten kuuluisuuksien, esim. Pietari Särkilahden, Henrik Klaunpoika Hornin ja Eerik Flemingin kanssa. Perniössä hän on oppinut oikeata länsimurretta, sitä »vanhaa Perniön kieltä», jota hän on viljellyt teoksissaan.

Perniöstä asti on myös haettu todistajat erääseen jo aikaisemmin tunnettuun Agricolan suvun riitajuttuun, jota selvitettiin Porvoon kihlakunnan käräjillä 1628 ja joka koski Pernajan Torsbyssä olevan talon omistusoikeutta ja sen yhteydessä esille vedettyä vanhaa kahakkaa. Noilla käräjillä väitti Torsbyn talon silloinen haltija, Mikael Agricolan sisarenpoika Sigfrid Maununpoika, että hänen isänsä oli aikoinaan saanut surmansa tilan toisen omistajan, Hannu Juhonpoika Stålarmin kädestä. Asiasta oli kaksi silloin jo kuollutta miestä, Erengisle Pietarinpoika Dufva (ei Skalm, niinkuin Knaapisella on s. 57) ja Henrik Tönnenpoika Wildeman antanut lausuntonsa, ja se oli Stålarmille vapauttava. Sigfrid Maununpoika ei saanut väitettään näytetyksi toteen, ja syytös raukesi. Mutta noita todistajia Knaapinen koettaa kaikin mokomin tehdä yksistään perniöläisiksi sivuuttamalla heidän pernajalaisuutensa.

Jos otetaan tutkittavaksi, milloin tuo väitetty murha on tapahtunut, niin huomataan, että Sigfrid Maununpojan isän, Maunu Juhonpojan (Agricolan langon) nimi esiintyy Pernajan Torsbyn veroluetteloissa vuosina 1573—94. Voidaan joltisenkin varmasti otaksua hänen kuolleen viimeksi mainittuna vuonna, tapahtuipa se sitten luonnollisella tavalla tai vieraan käden kautta. Hänen asumastaan ja viljelemästään tilasta (Agricolan syntymäkodista) omisti 1590-luvulla osan Hannu Juhonpoika Stålarm (»Hans Johansson till Dräxby»), joka oli 17. XI. 1588 nainut Mikael Agricolan pojan, piispa Kristian Agricolan lesken. Sukulaisten, Stålarmin ja Maunu

Juhonpojan välillä oli ilmeisesti ollut perheriitoja ja yhteentörmäyksiä (Slagsmåll), joiden Sigfrid Maununpoika väitti johtaneen isänsä kuolemaan. Miehet, joiden todistus ratkaisi asian, olivat pernajalaisia naapureita, vaikka heillä saattoi olla tiloja muuallakin. Erengisle Pietarinpoika Dufvasta tiedetään, että hän omisti vielä 1618 talon Agricolan kotikylässä Pernajan Torsbyssä. Pernajan Tjusterby taas oli Wildemanin suvun vanha kantatila, ja samalla suvulla oli muitakin tiluksia paikkakunnalla. Niinpä Henrik Tönnenpoika Wildemanilla mainitaan 1585 olleen Sjögård-niminen tila muutaman kilometrin päässä Torsbystä Pernajanlahden toisella puolella.¹ Näin ollen ei se Knaapisen esittämä väite, että Wildeman ja Stålarin »ovat kuuluneet Perniön ylhäisöön, ei Pernajan» (s. 58) pidä paikkaansa. Asia olisi vaatinut tarkempaa ja tasapuolisempaa valaisua, jotta esitys ei olisi jäänyt ontumaan tendenssimäisesti Perniön puoleen päin.

Kerrassaan yksipuolinen ja harhaanjohtava on Knaapisen kirjoituksen pääponsi, se väite, ettei Mikael Agricolan ja hänen poikansa Kristianin elämänsä aikana »esiinny mitään, joka viittaisi Pernajaan». Päinvastoin on sanottava, että teoria Agricolan perniöläisyydestä on kuolleen syntynyt ja pysyy kuolleen.

*

Tietomme Agricolan pernajalaisesta syntymäpaikasta ja omaisista eivät ole niin puutteelliset, että ne oikeuttaisivat Knaapisen vapaan mielikuvittelun. Ne ovat myös aivan viime aikoina hiljalleen lisääntyneet ja tarkistuneet, vaikka edelleenkin ovat kaukana täydellisyydestä. Niiden perusteella voidaan esittää asiasta seuraavat yleispiirteet.

Torsbyn kylä on ilmeisesti vanhaa asumaseutua. Se sijaitsee Suomenlahdesta kauas sisämaahan pistävän, noin 20 km pitkän Pernajanlahden keskipoikailla, sen itärannalla, noin 2—2 1/2 km Pernajan kirkosta luoteeseen päin. Siihen kuului 1500-luvun alussa useita verotaloja sekä luultavasti myös rälssimaata. Agricolan vanhemmat, jotka olivat syntyneet 1400-luvun lopulla, viimeistään 1490:n tienoilla, omistivat niistä yhden, sen, joka nykyisin on Torsbyn kylän numero 1 ja nimeltään Sigfrids.²

Oliko se Agricolan syntymäaikana, 1510:n tienoissa, itsenäinen verotila vai jonkin lähikartanon lampuoti, on vaikea sanoa, vaikka edellinen vai-

¹ Ks. W. G. LAGUS Undersökningar om finska adelns gods och ätter, Helsinki 1860, s. 148, 415, 432, 462, 463, sekä C. CARSTENS Ur Pärnå sockens historia. Fortsättning (Bilaga till Svenska folkskolans vänners kalender, 1905), s. 5, 18, 25 ja 32.

² K. P[IRINEN] Hist. Aikak. 1946, n:o 2, s. 127—128. Maist. Pirinen on ensimmäisenä pääpiirteittäin selvittänyt tämän tilan historian ja valaissut (J. W. Ruuthin mukaan) myös sen varhaisempia omistussuhteita. Seuraava esitys sisältää niihin liksäyksiä ja täydennyksiä.

toehto näyttää uskottavammalta. On huomattava, että verokirjat alkavat vasta v:sta 1543 ja kolmessa vuosikymmenessä on tilojen lukumäärässä, varallisuudessa ja omistusoiloissa saattanut tapahtua merkittäviäkin muutoksia. V. 1543 oli Torsbyn kylässä 5 verotilaa, ja sen veroala yhteensä 6 tankoa (VA 2936).

Agricolan isän ristimänimi oli Olavi. Mutta hänen sukunimestään ja varallisuudestaan on lausuttu erilaisia otaksumia. Rhyzelius sanoo häntä v. 1752 teoksessaan »Episcoposcopia Sviogothica» Olavi Simonpojaksi, Särkilahden kartanon köyhäksi kalastajaksi (»at han hetat Olof Simonsson i Torsby, Fiskare vid Serkilax-Herregård i Nyland»), ja tuo maininta on lukuisien myöhempien esitysten avulla syöpynyt yleiseen tietoisuuteen. Jully Ramsay on Suomen aatelissukuja käsittelevässä teoksessaan otaksunut, että Agricolan isä saattaisi olla muudan Olavi Laurinpoika.¹ Sen niminen mies syyllistyi oman tunnustuksensa mukaan erään aatelismiehen, Frille Matinpoika Frillen kuolemaan v:n 1530 alussa ja sai sovittaa veritekonsa luovuttamalla hänen tyttärilleen maatilan sekä hänen leskelleen 6 kyynärää maata Pernajan Torsbyn kylässä, niinkuin selviää Porvoon pappilassa 17. VI. 1530 kirjoitetusta sovintokirjasta.² Sitovaa todistusvoimaa ei tämän Olavi Laurinpojan ja Mikael Agricolan isän Olavin samastamisella ole, vaikka se ajan ja paikan puolesta kyllä on mahdollinen ja vaikka se näyttää saaneen mm. Agricolan tarkimman tutkijan Jaakko Gummeruksen kannatuksen.³ Tuo rikosteko ja sen tekijän mahdollinen poistuminen — tai myös kuolema — saattaisi myös selittää Agricolan isän nimen varhaisen katoamisen hänen syntymäpaikkakunnaltaan. Sitävastoin oudoksuttaa, kuinka isän rikos sopii yhteen sen tosiasian kanssa, että Mikael Agricola arveluksitta kohta sen jälkeen (v. 1531?) täyteen ikään tultuansa vihittiin papiksi Turussa ja että poika aina kunnioittaa isänsä nimeä omassakin nimessään *Michael Olavi*. Joka tapauksessa voidaan todeta, että Torsbyn maata siirtyi 1530 aateliselle Frillen suvulle, mutta tämä suku sammui silloin miespuolelta. Mikaelin isän maanviljelijäntoimeen viittaa

¹ ANDERS ALLARDT Kirjoituksessaan »Michael Agricolas modersmål» (Hist. Tidsskrift för Finland, 1927, s. 19—26) on minulle tuntemattomin perustein otaksunut, että Olavi Laurinpojan äiti mahdollisesti olisi Ingeborg Antintytär, vanhempaa Stenbölen sukua.

² REIN. HAUSEN Finlands medeltids urkunder III s. 318. Olavi Laurinpoika tunnustaa, että hän »war theres fadher Frijlle Madzssons baneman till hans lijff.»

³ Kansallinen elämäkerrasto I s. 31. Otaksuma on siinä saanut muodon, jota minä en ole voinut asiakirjasta todeta: » — — nähtävästi se talollinen Olavi Laurinpoika, jonka perikuntaan kuuluvana A[gricola] mainitaan Porvoon kihlakunnan tuomiokirjassa v. 1628.»

Viipurin koulussa pojalle annettu sukunimi *Agricola*, joka muuten oli sangen yleinen Saksan yliopistoissa opiskelevilla ja oppineilla uskonpuhdistuksen aikana. Mahdotonta silti ei ole, että isä Olavi, Pernajanlahden rannikolla asuvana, olisi harjoittanut myös kalastusta, sillä vielä 1595 suoritettiin hänen asumaltaan tilalta veroina, paitsi viljaa ja karjaa, »tynnyri kuivaa kalaa ja puoli tynnyriä suolasilakkaa» (Turun pormestarin Nils Eskilssonin antaman todistuksen mukaan). Näyttää siltä kuin Agricolan isä olisi kuollut verraten nuorena.

Äiti, jonka nimeä ei missään tähän asti tunnetuissa lähteissä mainita, meni leskeksi jäätyänsä uusiin naimisiin Tuomas-nimisen miehen kanssa ja synnytti hänelle tyttären, Kaarina Tuomaantyttären. On arveltu, että Agricolan isäpuoli Tuomas olisi ollut se Tuomas Laurinpoika, jonka nimi esiintyy Torsbyn kylän veroluetteloissa vv. 1554—79. Hän oli jokseenkin varakas mies (9 kyynärän veromaan omistaja). Vuoden 1571 hopeaveroluettelon mukaan hänellä oli 1 hevonen (arvo 10 mk), 5 lehmää, 6 lammasta, ja koko irtain omaisuus arvioitiin 67 1/2 silloiseksi markaksi. Häntä rikkaampia oli ainoastaan 30 Pernajan noin 350 tilanomistajasta. Mutta syystä tai toisesta hän köyhtyi. V. 1579 hänen tilansa on merkitty »autioksi» (so. niin köyhäksi, ettei se pystynyt maksamaan veroa). Ja hän näyttää kuolleen sinä vuonna. On kuitenkin syitä, jotka saavat hieman epäilemään, oliko hän se Tuomas, jonka kanssa Agricolan äiti oli naimisissa. Jos niin on ollut, on avioliiton solmimisen täytynyt tapahtua jo vuosia ennen Tuomaan isännäksi tuloa, sillä siihen aikaan (1554) Agricolan äiti olisi ollut arvattavasti jo noin 64 vuoden ikäinen ja tyttären syntymien sen ikäisestä äidistä —? Toiseksi herättää huomiota se seikka, ettei Agricolan äidin eikä Tuomas Laurinpojan nimi esiinny niissä asiakirjoissa, joissa puhutaan Agricolan kotitalon perimyksen järjestelystä. Eivätkö he olisi tavalla tai toisella valvoneet perintöoikeuttansa, tai eikö heidän osuutensa myymisestä tai luovuttamisesta olisi mitään kirjallista merkintää?

Agricolalla oli, kuten tunnettua, kaksi nimeltä mainitsematonta sisarta ja äsken mainittu sisarpuoli Kaarina. Veljiä hänellä sen sijaan ei tiedetä olleen. Torsbyn kylän veroluetteloissa 1552—73 tavataan kuitenkin muudan Jöran Olavinpoika, joka nimensä ja elinaikansa puolesta sopisi hänen veljeksensä, kenties häntä jonkin vuoden nuoremmaksi ja verraten myöhään talon isännyyteen päässeeksi. Jos hän on Agricolan veli, niin meidän olisi ajateltava, että hän oli siirtynyt kotivävyksi naapuritaloon. Eräistä v:n 1557 merkinnöistä päättäen hän on ollut rälssimiehen lampuotina.¹

¹ Kuinka hyllyvällä pohjalla pelkän sukunimen yhtäläisyyden varassa joudutaan liikkumaan, osoittaa se, että samassa Torsbyn kylässä on verotilallisina monesti yhtäaikaa 3 Larssonia, useita Anderssoneja ja Jonssoneja, eikä heitä silti käy otaksu-

Agricolan sisarista meni toinen naimisiin Klemetti Henrikinpoika Krookin kanssa, joka on historiassa tunnettu »suomalaisen Klemetti kirjurin» (»Clemet, scriffuare aff Finlandh») nimellä ja joka oli Savonlinnan voutina 1542—47. Hänen elämänsä vaiheet ovat puutteellisesti tunnetut ja häntä koskevat tiedot osittain ristiriitaisia.¹ Hän kuului alempaan vapaasukuun, joka Grotenfeltin mukaan oli kotoisin Uudeltamaalta (Porvoon Finbystäkö, jossa 1550-luvulla oli Krookeja?), mutta Knaapisen mukaan Perniön Finbystä. Nuorena Klemetti palveli Tukholmassa kuninkaan kirjurien joukossa ja Uplannissa voutina, 1539 eräänlaisena vakoilijana, pääsi sitten 16. II. 1542 Savonlinnan ja läänin voudiksi, toimi innokkaasti Savon pohjoisten erämaiden (Tavisalmen) asuttamiseksi, mutta häntä syytettiin veronkiskonnasta ja hän sai eron virastaan v:n 1547 alussa »heikkouden tähden». Elämänsä lopulla hän asui Tukholmassa ja kuoli ennen v. 1556 lapsetonna (»medan samme Clemet lot inge barn effter sig»)² Eräässä lähteessä ilmoitetaan hänen vaimonsa olleen »Pietari kirjurin tytär». Ei ole epäilemistä, että hän oli naimisissa Agricolan sisaren kanssa. Se selviää perimysselloista. Klemetti Krook möi 1551 vaimonsa osuuden ja oman osuutensa Torsbyn tilasta Mikael Agricolalle. Ja Agricola tunnustaa Klemetin sukulaisekseen eräässä omistuskirjoituksessa, jonka hän on kesäk. 20. p:nä 1545 piirtänyt Sebastian Münsterin »Cosmographia» teoksen nimilehdelle luovuttaessaan tämän kirjan »in vsun Clementis henrici, Nyeslote præfecti in pignus necessitudinis» (ystävyyss- eli sukulaisuussuhteen tunnustuksena Klemetti Henrikinpojan, Savonlinnan voudin käytettäväksi). Siitä päättäen Klemetti saattoi olla jo v. 1545 Agricolan lanko. Agricolan sisar joutui avioliittoon mentyänsä pois syntymäkodistansa. Hän siirtyi kaupunkilaisoloihin, säätyläispiiriin ja virkamieskotiin, jossa osattiin ja käytettiin suomea, Savonlinnassa asuessa varmaan joka päivä savolaisten asiakkaiden kanssa. Tämä seikka saattaa luoda jonkinlaista valoa Agricolan kodin oletettavaan kielitaitoon ja sivistyskantaan.

minen ainakaan veljeksiksi, ja jos mennään kylän ulkopuolelle, niin *Olavinpoikia* (Olssoneja) tavataan 1500-luvun alussa lukemattomia ympäri Pernajan pitäjää. Mikä estää, ettei Agricolan veli — jos hänellä olisi semmoinen ollut — olisi voinut muuttaa toiseen kylään tai vaikkapa toiseen pitäjään? Muuttomahdollisuus on myös otettava lukuun hänen isänsä suhteen varsinkin siinä tapauksessa, että hän olisi syyllistynyt miehen tappoon.

¹ KUSTAVI GROTENFELT Suomen historia uskonpuhdistuksen aikakaudella, s. 86—87 ja Hist. Ark. XV, s. 92, 102. J. W. RUUTH Hist. Ark. XI s. 298, ja XI s. 385—88. SUNE MACONI Hajamerkintöjä P. Olavin linnan historiasta, s. 29, 49, 106—107.

² Knaapisen s. 55 mainitsema Olavi Krook ei ollut Agricolan sisaren poika, vaan Klemetti Krookin jokin lähisukulainen.

Meillä on ymmärtääkseni täysi syy otaksua, että Agricolan syntymäkoti oli kaksikielinen tai että sen kasvateilla oli tilaisuus pienestä pitäen oppia ruotsin sekä suomen kieltä. Semmoiseen johtopäätökseen ovat useet tarkat kielimiehet — esim. Heikki Ojansuu ja K. B. Wiklund — tulleet tutkittuaan perusteellisesti Agricolan suomen sekä ruotsin kielen käyttöä.¹

Toinen Agricolan sisarista jäi Torsbyhyn asumaan isältä perityllä tilalla. Mikael lunasti 1551 siitä omaksensa Klemetti Krookin ja hänen vaimonsa osuuden ja hoidatti sitä arvattavasti lampuodilla (Tuomas Laurinpojalla) kuolemaansa asti v:een 1557. Sen jälkeen se siirtyi hänen pojallensa Kristianille, joka liitti siihen 1582 Kaarina Tuomaantyttyäreltä lunastamansa osan ja sai 1584 Juhana III:lta siihen rälssioikeuden. Kun hänen tätinsä oli sillä välin mennyt naimisiin Maunu Juhonpojan kanssa, niin Kristian Agricola hoidatti tilaa tällä miehellä, joka oli hänen lampuotinsa. Kristianin kuoltua 1586 Torsbyn tila joutui hänen leskellensä Elin Pietarintytär Flemingille, joka 17. XI. 1588 meni uusiin naimisiin Hannu Juhonpoika Stålarmin kanssa.

¹ Mahdollisuuksia suomen kielen oppimiseen ei varmaankaan puuttunut 1500-luvun umpiruotsalaiseksi väitetyssä Pernajassa, jossa kautta vuosisatojen on ollut pieni suomalainen vähemmistö olemassa. Läksihän sieltä opin tielle Agricolan ylioppilastoveri Martti Matinpoika Teitti, josta 1540-luvulla tuli Ruotsin prinssien Eerikin ja Juhanan suomenkielenopettaja, ja Eerik Härkäpää, josta tuli Turun koulun rehtori ja sittemmin Viipurin piispa (kuoll. 1578) ja joka osasi hyvästi molempia kieliä. Pernajan vanha paikannimistö osoittaa runsaasti suomalaisia aineksia: *Hirfsalö* (Hirvisalo), *Herkepä* (Härkäpää), *Kärpä* (Kärppä), *Mertelax* (Mertalaksi), *Pitkepä* (Pitkäpää), *Sarvlax* (Sarvilaksi), *Sarfsalö* (Sarvisalo), *Serkilax* (Särkilaksi) jne. Ja vaikka Torsbyn nimi on ruotsalainen, vilahtelee sen maakirjoissa 1500-luvulla lukuisain Larssonien, Olssonien, Thomassonien ym. semmoisten joukossa tuolloin tällöin joku suomalaisperäisyyttä todistava sukunimi, esim. *Per Halo* (vrt. Halonen) 1555 ja *Erich Weke* (Väkä) 1556. Eräillä ulkosaarilla (esim. Bästöllä ja Kattöllä) tiedetään myös olleen virolaista asutusta vielä 1700-luvulla jätteenä jo keskiaikana alkaneista Viron ja Suomen rannikon läheisistä liikenne-, kauppa- ja siirtolaisuhteista.

Kieliseikoista puheen ollen ansaitsee huomiota se joltakin itäsuomalaiselta oppineelta (Agricolalta, Teitiltä, Juustenilta tai Simon Viipurilaiselta) saatu tieto, joka tavataan Münsterin »Cosmographiassa» suomalaisen Isä meidän rukouksen ohella ja joka kuuluu: »Der Spraachen halb des Finlands solt du mercken, dass zwo Spraachen werden darinn gefunden. Vom Wiburg gen Borga oder Sibbo am Gestaden des Meers gebrauchen sich die Eynwohner des Lands der Schwedier Spraache: aber hinden aussen im Landt haben sie ein besondere Sprach. In vielen Fläcken alss Wiburg vnd Pichtis finds man beyderley Spraachen, vnd man muss zweyerley Prediger da haben.» Münster kertoo saaneensa tietoja mm. Olaus Petritiltä ja Georg Normanilta, joka kävi häntä tapaamassa Baselissa 1543. Hänen teoksensa ilmestyi ensi kerran seur. vuonna. — Pernajassa oli ruotsalaisen kirkon vieressä pieni suomalainen puukirkko, rakennettu 1689, aina 1800-luvun alkupuolelle asti (Hippingin mukaan).

Torsbyn tila, joka veroalaltaan v. 1556 Tuomas Laurinpojan aikana on merkitty 9 kyynäräksi, laajentui vähitellen, niin että se 1579 oli 16 kyynärää ja sitten v:sta 1581 alkaen eteenpäin 18 kyynärää eli 3 tankoa. Se oli silloisissa oloissa melko vauras ja hyvästi toimeentuleva. Mikael Agricolan aikana siinä elätettiin 5 lehmää, 3 hiehoa, 1 hevonen, 1 mullikka ja 4 lammasta; hänen poikansa Kristianin aikana (vv. 1557—86) taas 1 hevonen, 8 lehmää, 5 hiehoa ja 8 lammasta, niinkuin näkyy virallisesta omaisuusluettelosta (VA 662).

Paitsi maanviljelystä tilalla on harjoitettu myös kalastusta. Se ilmenee mm. siitä, että Sigfrid Maununpoika on 4 vuoden aikana maksanut veroina viljaa, voita ja teuraskarjaa sekä myös kuivaa kalaa ja suolakalaa (»tårfisk 2 tunnor, saltfisk 1 tunna»; VA bb2). Eerik Flemingin 1545 antaman tuomiokirjan mukaan Torsbyn tilaan kuului siihen aikaan niinkään sen lähellä Pernajanlahdessa sijaitseva saari, nimeltä Skipöö (nykyinen Skeppö), ja mahdollisesti harjoitettiin kauempana saaristossa silakanpyyntiä. Kun otetaan nämä seikat huomioon, ei tunnu lainkaan epätodennäköiseltä se Rhyzeliuksen tieto, että Agricola on ollut torsbyläisen »kalastajan» poika, vaikka hän samalla oli myös maanviljelijän poika.

Kun 1586 suoritettiin maatilusten tarkastus Pernajassa, todettiin laaditussa kertomuksessa (VA 3419 a), että Torsbyn kylässä silloin oli yksi ainoa verotalo, Jöran Eerikinpojan 12 kyynärän alaa sisältävä, sekä kaksi vanhaa rälssitilaa, joista toisen omisti Gammelbyn herra Arvid Olavinpoika Wildeman ja toisen hänen sisarensa tytär Beata. Lisäksi kylässä oli piispa Kristian Agricolan rälssitila, joka kuului nyt hänen perillisilleen ja jota hoiti hänen leskensä nimissä lampuoti Maunu Juhonpoika. Tämä tarkastuskertomus vahvistaa siis sitä käsitystä, että Torsbyssä on vanhastaan ollut myös rälssimaata.¹ Mutta Agricolan suvun juuret eivät ilmeisesti johda siihen, vaan tavalliseen verotalonmaahan, jonka Juhana III oli an-

¹ Se kuuluu suomennettuna: 1°. »Tässä kylässä on maata 12 kyynärää eli 2 tankoa ja sen osalle tulee 2/3 täysiveroa. Mutta siinä ei ole mitään uutta peltoa perattuna, ainoastaan palanen uutta niittyä, joka tuottaa yhden kuorman heiniä. 2°. Siinä ei ole yhtään savua tai miesveroa lisättyä tai salattuna, eikä myöskään yhtään autiutilaa. 3°. Siinä ei ole myöskään prebendaa eikä kruunutilaa. 4°. Tässä kylässä on 3 »nokkaa» (nebbar). 5°. Samoin tässä kylässä on yksi mylly. 6°. ja 7°. Samaisessa kylässä on 2 rälssitilaa, jotka ovat vanhaa perua. Toisen niistä omistaa Arvid Olavinpoika [Wildeman] ja toisen vaimo Beata, Arvid Olavinpojan sisar. Samoin on mainittu kylässä tila, jonka maisteri Kristian [Agricola] vainaja, Viljaisten herra, Vironmaan piispa, äskettäin on saanut kuninkaalliselta majesteetilta verovapaaksi, niinkuin vouti kertoo. Mutta ei ole nykyisin (siinä?) ketään, jolta me voisimme vaatia jäljennöksen hänen (so. kuninkaan) kirjeestään. 8°. Ainoa kylän verotalonpoika on nyt hyvissä varoissa eikä köyhtynyt.»

tanut rälssiksi vasta 12. III. (tai 12. V.) 1584. Kun tilaa hoidettiin jakamattomana, näyttää osakasten Hannu Juhonpoika Stålarmin ja (lampuoti) Maunu Juhonpojan välillä sattuneen riitaisuuksia jo 1590-luvulla, koska viimeksimainitun poika ja perillinen Sigfrid Maununpoika epäilee ja syyttää Stålarmin isänsä kuolemasta, joka lienee tapahtunut v. 1594. Samainen Sigfrid anasti sitten laittomasti koko tilan haltuunsa. Sen johdosta syntyi 1628 oikeudenkäynti, jossa kunkin perillisen osuus tarkasti selvitettiin. Sigfrid Maununpoika sai $2 \frac{2}{5}$ kyynärää ja aatelin Tuorlahden herra Kaarle Pietarinpoika piispa Kristian Agricolan vävynä ja perillisenä $9 \frac{3}{5}$ kyynärää. Näiden 12 kyynärän lisäksi oli tilasta erotettuna 6 kyynärän ala, jolla asui erityinen asukas. Tämän oikeuden pöytäkirja liitteineen on kaikista tärkein lähde Agricolan syntymäkodin vaiheiden ja hänen sukulaisuussuhteidensa tuntemiseen.

Sigfrid Maununpoika näyttää hallinneen tuota Torsbyn tilaa kauan (v:sta 1595 ainakin v:een 1628) ja painaneen siihen nimensä niin pysyvästi, että sen aikaisempien omistajien maineikas Agricolan nimi on häipynyt sen tieltä aivan unohduksiin.

Semmoisilta näyttävät tosiseikat tätä nykyä Mikael Agricolan syntymäkodin ja läheisimpien sukulaisuussuhteiden kohdalta, eivätkä mahdolliset uudet arkistolöydöt pystyne niiden olennaisimpia pääkohtia järkyttämään. Mikael Agricola on ja pysyy Pernajan Torsbyn poikana. Sitä vastaan väittäminen ja sen tyhjäksi tekeminen on hukkaan pantua työtä, joka ei tuota kunniaa enemmän tekijälleen kuin sille julkaisulle, joka sen palstoillensa ottaa.

V. Tarkiainen.